

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Габриела Белова –

декан на Правно-историческия факултет в Югозападния университет
„Неофит Рилски“,

член на научно жури за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление: 3.6. „Право“ докторска програма:
„Международно право и международни отношения“

Автор: Мария Вълкова Христозова

Тема: „ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС: В
МЕЖДУНАРОДНИТЕ КОНВЕНЦИИ И В ПРАКТИКАТА НА
МЕЖДУНАРОДНИТЕ СЪДИЛИЩА“

Научен ръководител: проф. д.ю.н. Цветана Каменова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33 - 3566 от 11.07. 2018 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Право на справедлив съдебен процес: в международните конвенции и в практиката на международните съдилища“ за придобиване на

образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.6. „Право”, докторска програма по Международно право и международни отношения. Автор на дисертационния труд е Мария Вълкова Христовова – редовен докторант към катедра „Международно право, международни отношения и право на Европейския съюз”.

Представеният от докторант Мария Вълкова Христовова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС „магистър”);
- заповеди за зачисляване в докторантура, заповеди за провеждане на изпити от индивидуалния план и съответните протоколи;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;

– декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи.

Считам, че представените документи съответстват на изискванията, описани в Закона за развитие на академичния състав в Република България, в Правилника за неговото прилагане, както и в чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“.

2. Актуалност на проблематиката

Предмет на изследване в дисертационния труд на докторант Мария Христовова е правото на справедлив съдебен процес като един от основополагащите принципи, залегнали в конституционните системи на повечето съвременни държави. От една страна правото на справедливо съдопроизводство е израз на върховенството на закона и наличието на правов ред в съответната държава, а от друга – то заема централно място в международната система за закрила на основните права и свободи на човека и това положение се обуславя от неговата същност: да обезпечи онези безусловно необходими гаранции, чрез които се постига ефективно и реално упражняване на всички останали субективни права на човека. В този смисъл, то де явява необходимо предварително условие за реализиране на защитата на другите права на човека. Изборът на темата и актуалността ѝ е свързано с усложнената и нестабилна международна среда, както и някои обезпокоителни явления като тероризма, миграционната криза, нарастващата тенденция за нарушаване нормите на международното хуманитарно право и нормите за закрила на правата на човека, в съчетание с дълбоките политически и икономически кризи в различните региони на света. В това отношение дисертационният труд на М. Христовова представлява цялостна разработка с оглед запазването на утвърждаваните стандарти за върховенство на правото и закрила на основните права и свободи на човека. По мое

мнение, избраната тема е напълно дисертабилна и представлява **самостоятелно и задълбочено изследване** в българската международноправна наука. Анализът е подплатен от практиката на международните юрисдикции, в които се съдържа тълкуване на международноправните норми, които уреждат правото на справедлив съдебен процес и с които следва да се съобразяват националните органи, за да бъдат предотвратени бъдещите нарушения на анализираното право. С оглед на нарастващата интернационализация на обществените отношения е от изключителна важност представянето на функционирането на комплекса от международноправни норми за закрила на правата на човека, и в частност на правото на справедлив съдебен процес. Докторантката успешно се справя с решаването на научноизследователската задача, като се ръководи от практиката на международните съдилища, и в частност на Европейския съд по правата на човека и анализира подхода му при прилагането на член 6 от ЕКЗПЧОС, в който е прогласено правото на справедлив съдебен процес.

3. Относно обема, структурата и съдържанието на дисертационния труд. Оценка на научните и практически резултати и приноси на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е структуриран в увод, пет глави, заключение и библиография и списък с използваните източници, общо в обем от 271 стандартни страници. Безспорно, информационните източници като количество и качество също създават необходимата основа за формулиране на изводи и обобщения. При разработването на дисертационния труд са използвани 54 източника на български език, 119 на чужд език и многобройна и разнообразна съдебна практика и интернет източници. Съдържанието на

отделните глави е разпределено в обособени, макар и понякога прекалено фрагментирани структурни части, а в заключението са обобщени осъществените дейности, формулирани са предложения *de lege ferenda*, както и са очертани основните приноси. По мое мнение, представеното изследване има достатъчен обем. Въпреки известния дисбаланс между някои от главите, като цяло, с оглед спецификата на темата и поставените цели намирам структурата за удачна и напълно защитима. Формулираните от докторант Мария Христозова предмет, цели и задачи на дисертацията са в пълно съответствие с темата и авторовия замисъл, стоящ зад нея. Впечатляващ е и научният апарат, който включва 504 бележки под линия и е доказателство за изключителната добросъвестност и прецизност на авторката. Бележките под линия са богати и разнообразни – както в библиографски, така и в тълкувателен аспект.

За изпълнението на научната задача докторант М. Христозова се основава върху **методология**, включваща нормативен, историко-хронологически и сравнителен методи, допълнени с формално-логическия подход. Използваните в труда общонаучни и специални методи на научно изследване не могат да не срещнат одобрение и подкрепа от страна на компетентния читател. Изложението съдържа ясно формулирани авторски тези, разбираеми и аргументирани твърдения на автора. Считаю, че достигнатите изводи и обобщения са резултат от системна изследователска работа с прилагане на адекватна методология. Намираю, че представеният за защита дисертационен труд е оригинален и е напълно самостоятелна работа на колежата Мария Христозова.

Друга същностна характеристика на представеното научно изследване е неговата **интердисциплинарност**, предполагаща добро познаване на различни материи – международно, конституционно, наказателно право и процес, а също така и защита правата на човека.

Докторант М. Христовова е посочила 7 публикации на български език, от които 5 са по темата на дисертацията и са публикувани в престижни издания на юридическите факултети в страната, както и на ИДП при БАН. Чрез тези статии част от резултатите от дисертационното изследване са популяризирани сред специалистите в България.

Представеният от докторант М. Христовова автореферат е направен според изискванията и съответните правилници на ПУ „Паисий Хилендарски“ и отразява основните анализи и резултати, постигнати в дисертацията.

Намирам формулираните от докторантката Мария Христовова приноси моменти на дисертационния труд за съответни на съдържанието на текста и за безспорни. Бих си позволила известно окрупняване, като сред по-съществените **достойнства** на дисертационния труд могат да бъдат посочени:

- Добросъвестно е анализиран значителен обем от международни актове: харти, договори и конвенции, които регламентират правото на справедлив съдебен процес, като е обхваната цялата проблематика на изследваната материя съобразно формулираната тема. Демонстрирано е изключително добро познаване на практиката на международните юрисдикции, които са натоварени със закрилата на правото на справедлив съдебен процес и да анализира тяхната тълкувателна дейност. Приноси моменти се

откриват и в анализа, очертаващ разликата между понятията „права на човека“, „основни права на човека“, „конституционни права“ и „права на гражданина“, което е доказателство за един задълбочен научноизследователски подход. Налице е аналитично, но и критично отношение към съществуващите правни конструкции и към съдебната практика на различните международни и национални юрисдикции.

- С оригиналност се отличава и анализът, който разглежда практиката на Европейски съд по правата на човека досежно спазването на разпоредбите на Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи като основна причина редица европейски държави да променят националното си законодателство. Анализирани са и приносите на Съда на Европейските общности, впоследствие Съда на Европейския съюз, по отношение на правото на справедлив съдебен процес.
- Новост в българската литература представляват и определени моменти от анализа на регионалните системи за защита правата на човека, като интерамериканската, африканската, като и тази в ислямския свят. Изследвана е и практиката на регионалните международни юрисдикции (извън тази на Европейски съд по правата на човека) с конкретна насоченост за закрила на правото на справедлив съдебен процес.
- Със задълбоченост се отличава и направеният сравнително-правен анализ на гаранциите за справедлив съдебен процес в българската правна уредба с гаранциите по Европейската конвенция за закрила на правата на човека. Изложени са препоръките за

усъвършенстване на международноправната уредба и законодателството на Република България. Формулирано е *de lege ferenda* предложение да бъде приета самостоятелна разпоредба в Конституцията на Република България, която да прогласява изрично правото на справедлив съдебен процес и да включва всички гаранции, включени в съдържанието на член 6 от Европейската конвенция за правата на човека (а именно правото на достъп до съд, правото на справедлив съдебен процес и неговите елементи; правото на публичен процес и публично произнасяне на решението; правото на процес в разумен срок; право на независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона), като по този начин ще бъде осигурена по-висока закрила на правото на справедлив съдебен процес за всички правни субекти в страната.

- Приносен момент може да отбележи и в анализа на дейността на специализираните органи, създадени в системата на ООН, които имат за задача да съдействат за прогресивното развитие и усъвършенстването на международноправната уредба за закрила на основните права и свободи на човека като Комисията по правата на човека, която след 2006 г. е заменена от Съвета на ООН по правата на човека и неговия механизъм за универсален периодичен преглед (Universal Periodic Review).
- Изложението се характеризира с ясен, научен език и стил. Почти не се забелязват правописни и пунктуационни грешки. Цитиранията са коректни.

Считам също така, че заслужава още веднъж да се подчертае особеното

практико-приложно значение на дисертационния труд, който би допринесъл за осигуряване на справедливо съдопроизводство в българската правна уредба и да гарантира съотнесимостта им с международните стандарти, с оглед оценка на равнището на закрила на анализираното право в Република България.

4. Критични бележки и препоръки към дисертационния труд

Разбира се, към дисертационния труд най-добронамерено могат да бъдат отправени и някои препоръки, като например, обособяването на цитираните международни договори и съдебни решения в самостоятелни раздели, извън заглавията на кирилица и латиница, което би създавало по-голяма прегледност и би улеснило читателя и др. Позволявам си да смятам обаче, че посочените слабости са извиними и категорично не са достатъчни, за да се подложи под съмнение общото добро качество на труда. Препоръчвам изследването на М. Христозова на тема да бъде публикувано и по този начин да бъде направено достъпно за по-широка аудитория от обучаващи се студенти и докторанти, изследователи и практикуващи юристи.

5. Заключение

Въз основа на изложените констатации и изводи може да се приеме, че представеният дисертационен труд представлява качествено научно изследване, което се характеризира с висока степен на актуалност и съдържа резултати, които представляват оригинален принос в българската международноправна литература. Същевременно, разработката е ценен принос към практиката. Дисертационният труд е доказателство, че докторантът има задълбочени теоретични познания в научната област на изследването. Той свидетелства за способност за самостоятелно мислене и

провеждане на успешни собствени научни изследвания. Видно от хода на процедурата и представените материали, следва да се приеме, че са изпълнени и формалните изисквания относно вид, обем, оформление и съдържание на дисертацията.

В качеството ми на член на научното жури по чл. 9 от ЗРАСРБ давам **положителна оценка** на дисертационния труд на **Мария Вълкова Христозова** в откритата процедура за публична защита и изразявам мнение, че трудът **отговаря на изискванията** на чл. 6 (3) от Закона за развитие на академичния състав в Република България и на чл. 27 от Правилника за прилагането му и се явява необходимата основа за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 „Право“, научна специалност „Международно право и международни отношения“.

Проф. д-р Г. Белова